

Asia: VN/23399/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotikuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Näkemyksenne ihmisten kotikunnan, asuinpaikan ja väestökirjanpitokunnan määräytymistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 3, 8, 9, 11 ja 25 §)

-

2. Näkemyksenne kotikunnan ja asuinpaikan muuttumista koskevista poikkeuksista (uuden kotikuntalain 10 §)

-

3. Näkemyksenne ulkomaalaisten kotikunnan saamisedellytysten tarkentamista ja kotikunnan menettämistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 4–7 ja 17 §)

Maahanmuuttovirasto kiittää valtiovarainministeriötä mahdollisuudesta antaa lausuntonsa luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotikuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Maahanmuuttovirasto on ollut edustettuna lakihankkeen ohjausryhmässä ja lainvalmisteluryhmässä. Luonnoksen teksti vastaa näissä valmistelutilaisuuksissa käytyä keskustelua. Valtiovarainministeriö on tehnyt ansiokasta työtä vetämässään lakihankkeessa, josta kiittäen Maahanmuuttovirasto esittää kohteliaimmin valtiovarainministeriölle seuraavat huomiot.

Lakimuutokset ovat Maahanmuuttoviraston näkökulmasta perusteltuja ja kannatettavia. Muutokset erityisesti selkeyttävät Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön osalta sitä, minkä palvelujärjestelmän piiriin asiakas kuuluu. Muutokset vastaavat siihen, onko asiakas vastaanottojärjestelmän vaiko kunnan ja hyvinvointialueen palvelujärjestelmän piirissä.

Henkilö on käytännössä saattanut päätyä samanaikaisesti kahden eri palvelujärjestelmän piiriin tilanteessa, jossa hänellä on ensin ollut muu oleskelulupa ja hän on myöhemmin hakenut turvapaikkaa. Ehdotettujen lakimuutosten toteutumisen jälkeen tällaisia tilanteita ei tulisi olla, jos vain kotikuntamerkinnot ovat ajantasaisia väestötietojärjestelmässä.

Kotikunnan saaminen pelkän perheenjäsenyyden perusteella nähdään luonnoksessa kotikunnan saamisen yleisten edellytysten vastaisena. Vastaanottojärjestelmässä on toisinaan ilman huoltajaa saapuvia turvapaikkaa hakevia alaikäisiä, joiden huoltaja on jo Suomessa oleskeluluvalla ja kuntalaisena. Tällaisissa tilanteissa kotikunnan saaminen pelkän perheenjäsenyyden perusteella olisi perusteltua ja selkiyttäisi perheen palveluiden saantia. Näin myös lapsi saisi palvelut samasta paikasta kuin huoltaja. Laissa voisi siten olla jonkinlainen mahdollisuus poiketa yleisistä edellytyksistä esimerkiksi lapsen edun perusteella.

Edelleen on mahdollista kohdata tilanne, jossa Suomessa syntyy ulkomaalaiselle äidille, jolla ei ole kotipaikkaa tai oleskelulupaa avioliiton ulkopuolinen lapsi, jonka isä on Suomessa asuva Suomen kansalainen. Ehdotetun kotikuntalain 8 §:ssä mainitaan, että: ”Vastasyntyneen lapsen asuinpaikka on se rakennus ja huoneisto, jossa hänet synnyttäneellä vanhemmalla on asuinpaikka lapsen syntyessä.” Edellä mainittu poikkeamismahdollisuus voisi mahdollisesti tulla kyseeseen myös näissä tilanteissa.

Mahdollisuus poistaa kotikuntamerkintä niiltä henkilöiltä, jotka eivät enää täytä kotikunnan saamisen edellytyksiä, selkiyttää henkilön kuulumista tietyn palvelujärjestelmän piiriin. On tärkeää, että merkinnät väestötietojärjestelmässä ovat ajantasaisia, sillä monet viranomaiset luottavat merkintöjen oikeellisuuteen omassa toiminnassaan.

Lakiehdotuksessa mahdollisesti jää hieman epäselväksi se, millä taholla tai viranomaisella on velvollisuus ilmoittaa Digi- ja väestötietovirastolle, mikäli henkilö ei enää täytä 4 §:ssä säädettyjä edellytyksiä kotikuntaan. Menettämisharkinnassa Digi- ja väestötietoviraston olisi tarkoitus hyödyntää väestötietojärjestelmän oleskeluoikeustietoja, joita Maahanmuuttovirasto päivittää ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmän UMA:n VTJ-liittymän kautta.

Tietojen välittyminen Digi- ja väestötietovirastolle tarkoittaa käytännössä ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmän jatkokehittämistä tämän toiminnon osalta. Suunta-antava arvio kustannukseksi toiminnon kehittämiseksi on noin 80 000 – 200 000 euroa. Arvioväli perustuu siihen, miten isosta kehittämistarpeesta mahdollisesti on kyse. Jos lainmuutosten myötä tarvetta varten tulee rakentaa uusi integraatio, kustannuksen hinta on lähempänä 200 000 euroa. Jos kehittämisessä pystytään hyödyntämään jo olemassa olevia virastojen välisiä liittymiä, kustannus on pienempi. Esimerkkiarviona kustannukselle 80 000 euroa on pidetty arviota, joka koskee lisämuutosta, jossa oleskelulupatietojen välittymisen heräte UMA:sta VTJ:lle toteutuu tilanteessa, jos henkilötunnus asiakkaalle on lisätty jälkikäteen. Tämän on arvioitu maksavan noin 80 000 euroa.

Kotikuntamerkintöjen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden varmistamiseksi olisi mahdollisesti asetettavissa tavoiteaika, johon mennessä kotikuntamerkintä täytyy poistaa väestötietojärjestelmästä sen jälkeen, kun Digi- ja väestötietovirastolle on ilmoitettu asiasta.

Myönteisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kotikuntahakemusten käsittelyaika Digi- ja väestötietovirastossa on tällä hetkellä useita kuukausia. Kotikuntahakemuksen käsittelyaika tulisi olla kohtuullinen myös tällä henkilöryhmällä. Kotikuntamerkinnällä on huomattava vaikutus niin henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin kuin viranomaisten toimintaan. Kohtuuttoman pitkä käsittelyaika vaikeuttaa asiakkaan integroitumista Suomeen ja kotouttamispalveluihin pääsyä.

Tämän vuoksi olisi harkittava asetettavaksi kohtuullinen enimmäisaika kotikuntahakemuksen käsittelylle ja merkinnän saamiselle. Luonnoksen 17 §:ssä mainitaan, että ”Kun 14 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tullut Digi- ja väestötietovirastolle, sen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoituksen vastaanottamisesta tehtävä väestötietojärjestelmään ilmoituksen mukainen merkintä kotikunnasta ja asuinpaikasta.” Tähän voisi harkita lisättäväksi esimerkiksi lauseen: ”Ilmoitus on käsiteltävä kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta.” Vastaavia käsittelyaikatavoitteita on muissakin säädöksissä asetettu eri viranomaisille.

4. Näkemyksenne muuttoilmoitusten tekemistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 12–14 §)

-

5. Näkemyksenne muuttoilmoitusten käsittelyä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 15–21 §)

-

6. Näkemyksenne väestötietojärjestelmästä ja Digi- väestötietoviraston varmennepalveluista annettuun lakiin sekä muihin lakeihin ehdotetuista muutoksista

-

7. Esitysluonnoksessa on kuvattu lakiehdotusten keskeiset vaikutukset (jakso 4.2). Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, täydennettävä tai tarkennettava?

-

8. Esitysluonnoksessa on kuvattu vaihtoehtoisia toteuttamistapoja (jakso 5.1). Olisiko jokin näistä toteutustavoista perustellumpi kuin esityksessä ehdotettu malli?

-

9. Muut kommentit esitysluonnoksesta

Nykytilan kuvauksessa (s. 13, kohta 2.3) mainitaan, että kotikuntaa hakevan henkilön on asioitava virastossa henkilökohtaisesti, jotta voidaan varmistua hänen olevan Suomessa. Tässä yhteydessä olisi kuitenkin hyvä mainita, että henkilökohtaisen asioimisen lisäksi myös vastaanottokeskus voi välittää kotikuntaa hakevan henkilön hakemuksen e-lomakkeella Digi- ja väestötietovirastolle asiakkaan puolesta ja samalla todentaa asiakkaan oleskelun Suomessa.

Haahtela Ilkka

Peura Hannu-Pekka
Maahanmuuttovirasto